

VERSLAG

OVER HET

BESTUER EN DEN TOESTAND

DER ZAKEN

VAN DE STAD TURNHOUT,

DOOR HET KOLLEGIE VAN
VAN BURGEMEESTER EN SCHEPENEN AEN DEN GEMEENTE RAED,
IN ZYNE OPENBAREZITTING VAN DEN 4° OCTOBER 1847
VOORGEDRAGEN.

TURNHOUT.

Brepols en Dierckx zoon.

Myne Heeren!

Overeenkomstig debepalingen van art. 70 der gemeente wet hebben wy de eer UEd. ons jaerlykch verslag over het bestuer en den toestand derzaken dezer stad te doen.

Titel I.

BEVOLKING.

De opneming der bevolking welke ingevolge het koninglyk beslyt van 30 juny 1846 op den 15^{en} october jl. in onze stad heeft plaats gehad, heeft voor resultaat gegeven dat onze wezenlyke bevolking uyt 14,585 zielen bestond. Het getal der persoonen op voormelden dag in onze stad tydelyk verblyvende, zoo als die gene deelmakende van ons garnizoen, de zieken in het gasthuys en de gevangenen op het kasteel, welke aen onze stad niet toehooren, hieronder begrepen, alsmede de reyzigers beliep op 228.

Beweging van den burgerlyken stand.

Hierna geven wy den vergelykingsstaet van den loop des burgerlyken stands tusschen de jaren 1846 en 1845.

	Jaer.	Geboorten.	Overlyden.	Huwelyken.	Echtscheidingen.	Onwettige kinderen.	Erkende kinderen.	Gewettigde kinderen.
	1846	587	428	80	»	13	3	10
	1845	431	452	105	»	14	19	9
Verschi.		»	»	»	»	1	1	1
in meer		»	»	»	»	»	»	»
in min		44	4	23	»	»	»	»

Ook worden de registers van den burgerlyken stand by volharding met al de zorgen en nauwkeurigheid die hunne belangrykheid vordert, gehouden, en de bestaende wetsbepalingen op dit stuk worden stiptelyk nagegaen.

Woonplaats veranderingen.

Sedert den 15^{en} october tot en met den 31^{en} december 1846 zyn er in onze stad van gemeenten uyt deze provincie komen woonen 22 man. 30 vrouw.
 Uyt andere gemeenten des ryks 6 » 1 »
 En uyt andere koningryken 1 » 1 »

Zamen 29 » 32 »

Er zyn tusschen het voormeld tydstip van hier ver-
 trokken :

Naer gemeentens in deze provincie 26 man. 26 vrouw.
 Naer andere gemeenten in het ryk 2 » » »
 En naer andere koningryken 2 » 3 »

Zamen 50 » 29 »

Titel II.

GEMEENTE BESTUER.

Gemcente-raed.

Sedert ons laetste verslag zyn ergeene veranderingen in het personeel van onzen gemeente-raed voorgevallen, dan enkelyk dat den heer P. Verrydt, in vervanging van den heer J. B. Van Aken, demissionaris, door de kiezers der 5^{en} kieswyk op den 25^{en} maart jl. als gemeente-raed is gekozen geworden.

Kollegie van Burgemeester en Schepenen.

Het personeel van het kollegie heeft geene verandering ondergaen. Hetzelve houdt dry zittingen ter week

van 11 tot 12 ure voormiddag, namelyk : des maendags, donderdags en zaterdags.

Personeel en inrigting der bureelen.

Buyten onzen secretaris, bestaet het personeel van de stads-secretary uyt dry klerken, eenen naschryver (copiste) en eenen stadsbode. Er zyn op het stadhuys twee bureelen aen elkander, die slechts door eene deur zyn afgescheyden.

Den 1ⁿ klerk is gelast met : de stads-comptabiliteyt, kadaster, kiezingen, statistieke opgaven, stadsschriften, enz., terwyl den 2ⁿ klerk, de geschriften van den burgerlyken stand, milicie en burgerwacht (garde civique) en aen den derden klerk, de werkzaamheden wegens de bevolking, policie, paspoorten, livretten, merktpryzen, enz. zyn opgedragen. De genoemde bedienden werken allen onder het opzigt van het kollegie en van den secretaris.

Kieslysten.

De kieslysten over de jaren 1847 en 1846 geven by vergelyking den volgenden uytslag op :

Jaer.	KIEZERS VOOR DE FORMING		
	der wetgevende kamers.	van den provincialen raed.	van den gementeraed.
1847	146	150	501
1846	156	141	304
Vershil			
{ in meer	10	9	»
{ in min	»	»	3

Deze lysten hebben geene aanleyding tot reclamen gegeven.

Lyst der jury.

De naemlyst der persoonen die in onze stad als jury kunnen worden geroepen, beloopt voor dit jaer ten getalle van 53, en in het afgelopen jaer was het zelve 49.

Kiezingen.

Er heeft dit jaer eene kiezing, voor een lid van den gemeente-raed, plaats gehad, en waerdoor den heer P. Verrydyt, zoo als hier voren is gezegd, is gekozen.

Beweging der zaken van het bestuer.

Sedert den 5ⁿ october 1846 tot den 1ⁿ dezer maend zyn er buyten de gewoone zittingen van het kollegie 32 vergaderingen van den gemeente-raed geweest.

De processen-verbael der laetste vergaderingen handelen over omtrent de 150 verschillende voorwerpen. Ook zyn er gedurende het opgemeld tydstip, behalve de statistieke en menigvuldige andere werkzaamheden meer dan 1000 brieven geschreven.

Stadsschriften.

Wegens de stadsschriften van de vorige eeuwen, hebben wy geene veranderingen aen te stippen, dan alleenlyk dat de voorname losse archieven, die tot de regering van de aertshertogen Albertus en Isabella behooren, welke het verledene jaer byeen verzameld en met opschriften waren voorzien, dit jaer zyn ontlid geworden, en door welke ontleiding men kan besluyten, dat het gezag van gemelde aertshertogen vóór en na het twaelfjarig bestand, meer met den naem dan met de daed in een gedeelte van de antwerpsche Kempen bestond.

Gemeente goederen.

ONROERENDE GOEDEREN.

Behalve de stadsgebouwen, heeft onze gemeente nog 285 hectaren heydegronden en 22 hectaren jongen mast in eygendom.

Aenkoopingen, verkooping en mangelingen.

De stad heeft sedert ons laetste verslag geene aenkoopingen of mangelingen gedaen maer in tegendeel 7 hectaren 84 aren 30 centiaeren jongen mast met den grond verkocht.

Betwistbare zaken.

De stad heeft geene betwistbare zaken by de geregtshoven te beweren.

Gemeente reglementen.

Behalve het nieuw reglement voor den dienst der nachtwachten door den gemeente-raed in zyne zitting van 18 december jl. aengenomen, zyn er geene stadsreglementen veranderd, dan alleenlyk dat wegens den dienst der nachtwakers waervan den art. 25 is gewyzigd: wyziging welke door de provinciale overheyd is goed gekeurd geworden.

Daer de uytvoering van het eerstgemeld reglement veel te verlangen heeft nagelaten, zyn wy voornemens in het kort een ontwerp van reglement voor de te doene nachtwachten buyten de kom der stad aen uwe goedkeuring te onderwerpen.

Titel III.**GEMEENTE INKOMSTEN.**

Het is den gemeente-raed niet dan al te wel bekend, dat de stedelyke belastingen, gekend onder den naem van octrooi, de byzonderste inkomsten der stad uytmaken. Door de verschillende processen-verbael, welke meest voor gebrek aen formaliteyten worden opgemaakt, moet men ook besluyten dat er geene groote sluykery plaets heeft. Niettegenstaende dat den dienst der administratie regelmatig geschiedt en men alle bewaekzaamheid aen den dag legt, om genoemd octrooi meerder te

doen opbrengen, hebben de negen eerste maenden van dit jaer in vergelyking met die van 1846 fr. 2,515-71, zoo als wy hier na doen zien, minder opgebracht; doch welke vermindering wy alleenlyk aen den armoedigen tyd toeschryven.

Het opgemeld octrooi heeft in 1846 netto opgebracht
fr. 51,921-88
En in 1845 » 46,192-81

Verschil in meer fr. 5,729-07

Gedurende de 9 eerste maenden van 1846 is den opbrengst geweest fr. 56,796-52
terwyl de 9 eerste maenden van dit jaer slechts hebben opgebracht » 51,280-81

Dus in min fr. 2,515-71

De andere opbrengsten der stad verminderen by voortdoring jaerlyks.

De gedane ontvangsten in 1846 bedragen als volgt:
Voor de gemeente goederen fr. 2,047-55
» » » opcenten » 5,480-57
» » » octrooi » 51,921-88
» » merkten en vleeschhuys » 1,766-14
» » gemeente-belasting op haver, hooy, strooy, enz. enz. » 10,065-89
» » boeten » 299-71
» » verschillende ontvangsten » 5,255-52
» » buytengewoone ontvangsten » 54,627-46

Totael fr. 107,462-50

De uytgaven van allerleyen aerd van genoemd dienstjaer bedragen fr. 92,218-20

Leeningen.

Gebrek aen werk en de groote duerte der levensmiddelen, heeft ons, zoo als wy het in 1846 hadden gevreesd, gedwongen van niettegenstaende de fr. 7000-» die wy zonder interest tot ondersteuning van de arme volksklas van het gouvernement hebben bekomen, de som van fr. 20,000-» aen 4 per 1/2 %, waertoe wy bemagtigd

waren, ter leening op te nemen. Op deze geleende som zal er in 1848, een twintigste gedeelte, fr. 1000-, het bedrag eener obligatie, by loting aen den houder worden wedergegeven.

Sedert, en om onze verplichtende bydrage voor het maken van den steenweg van deze stad naer Moll te kunnen voldoen, alsmede om den bureel van weldadigheyt te kunnen ondersteunen, zyn wy, zoo als ul. is bevvust, genoodzaekt geweest de bemagtiging te vragen om eene leening van fr. 60,000-, aen 5% te doen.

Deze bemagtiging, alsook om de betaling der interesten en de geheele wedergave binnen de 25 jaren, door middel van het heffen van 7% op de directe belastingen, te kunnen doen, is ons door koninglyk besluyt van den 6° mey jl. toegestaan geworden. De gemelde leening die in vier jaren moet geschieden, zal bestaan uyt 120 obligatiën. Van de 52 obligatiën die er dit jaer moeten worden uytgegeven, zyn er reeds 31 genomen.

Van de voormelde 52 obligatiën zullen er in 1848, vyf by uytloting en mits de wedergave van het kapitaal worden ingetrokken en vernietigd.

Schulden.

Door de afleggingen die er in 1846 en vroeger op de gevestigde schuld hebben plaats gehad, bedraegt dezelve nog slechts fr. 62,084-65

In 1854 bedroeg dezelve 75,981-29

Er hebben dit jaer zich geene liefhebbers aangeboden om aen de aflegging der gemelde schuld, waervan wy den afbod hadden bekend gemaakt, deel te nemen.

De in 1819 en 1825 geliquideerde eyschbare schuld ten jaerlykschen interest van 5%, bedroeg 107,707-89

Hierop is er tot heden toeafgelegd geworden de som van 89,189-57

Dus blyft er van deze schuld nog	»	18,518-52
Totaal der schulden die nog ten laste der stad blyven bestaan	fr.	80,605-15

Financiele gestellenis.

Onzen financielen toestand, reeds ongunstig, is gedurende de twee laetste jaren veel verergerd. Den opbrengst van het octrooi is gedurende de twee voormelde jaren byna geheel aen onderstanden voor den bureel van weldadigheyt, aen de godshuizen, aen de vreemde hospitalen en aen het bedelaers-werkhuys uytgegeven. De hoop, van dezen toestand, die in 1844 eene goede toekomst deed vooruylzien, is om zoo te zeggen gansch vervlogen, en men heeft hier voren kunnen opmerken dat men alleenlyk door leeningen den dienst der administratie heeft kunnen toeverzekeren. Gevolgentlyk, en hoe meer wy de toekomst met het verledene in overweging nemen, zyn wy overtuygd, en kunnen het niet ontveynzen, dat, in geval er geene byzondere werken in de Kempen worden uytgevoerd; waeraen het groot getal onzer behoefstigen kan worden gebezigd, men genoodzaekt zal zyn om nieuwe belastingen te vragen, aengezien de stad buyten het opgemeld octrooi, weynig of geene inkomsten heeft.

Comptabiliteyt

BEGROOTING VAN 1847.

De stedelyke begrooting voor het loopende dienstjaer 1847, is door de bestendige deputatie van den provincialen raed, in zyne zitting van den 5° february jl. vastgesteld, te weten :

De ontvangsten op	fr. 152,485-55
De uytgaven op	» 129,551-15

En het overschot op	fr. 5,152-20
---------------------	--------------

In den loop dezes jaers heeft den Raed dry credieten, bedragende zamen fr. 7,405 geopend en welke door de voormelde Deputatie zyn goedgekeurd. Deze credieten zullen by herhaling en tot regeling in de begrooting van 1848 worden gebragt.

Overigens wordt de comptabiliteyt op eene klare en

regelmatige wyze gehouden. De rekening door den gemeente-ontvanger over 1846 tydelyk ingeleverd, doch nog niet geregeld, bewyst dat :

De ontvangsten van allerleyen aerd bedragen	fr. 107,462-50
De uytgaven id.	, 92,218-20
En het goed slot	fr. 15,244-10

Titel IV.

LIEFDADIGE GESTICHTEN.

Bureel van weldadighejd.

BESTUER.

Het bestuer bestaet uyt vyf leden en eenen secretaris. De leden worden ingevolge de wet door den gemeenteraad genoemd.

Roerende en onroerende goederen.

De roerende goederen van het bestuer bestaan uyt renten en obligatiën op particulieren, gemeenten en op den staet. Deszelfs onroerende goederen bestaan uyt een huys, een hoeften, 51 hectaren bouwlanden, weyden en bosschen en 122 hectaren heydegrond byna teenemaal met mast bezaeyd en beplant.

Giften en legaten.

Het bureel heeft sedert ons laetste verslag geen giften noch legaten ontvangen.

Afleggingen en aenleggingen van kapitalen.

De afleggingen van renten en obligatiën worden regelmatig voor aenkoop van obligatiën en nieuwerentschietingen gebruykt.

Comptabiliteyt.

De comptabiliteyt van het bestuer wordt regelmatig gehouden.

Statistiesche opgaef van de behoefteghed.

Het bureel heeft gedurende dit jaer meer dan 200 bestedelingen, waaronder 50 zinneloozen, moeten plaetsen en 600 huysgezinnen moeten ondersteunen, alsook 500 familien tydelyk geholpen.

Onderstands-uytdeelingen.

De onderstands-uytdeelingen geschieden voor de persooenen, welke gedurig door den armen worden onderhouden, alle maendagen, terwyl den schamelen armen en de persooenen, tydelyk geholpen wordende, zich in de week by de armmeesters hunner wyk tot het bekomen van onderstand aenbieden.

Wyders verdienen de leden van ons armbestuer by voortdoring den grootsten lof en onderscheyden zich steeds door aenhoudenden yver, menschlievendheyd en neerstighejd in het uytoefenen hunner functiën, die jaerlyks, door de nog altyddurende aengroeying der arme volksklas, moeyelyker worden.

Het is ook met deze overtuiging en om eenen openbaren blyk van voldoening aen deze administratie te geven, dat onzen gemeente raad in zyne zitting van 4^e december jl. met eenparighejd van stemmen heeft besloten, van aen Zyne Majesteyt te verzoeken, om den heer J. De Somer, die als voorzitter van het armbestuer sedert 20 jaren dien moeyelyken en belangloozen post heeft waergenomen, als ridder van zyn order te willen benoemen. Doch alhoewel het verzoek van den gemeenteraad en onze nadere hier voor gedane aendringingen by het gouvernement, tot heden toe nog niet met den gewenschten uytslag zyn bekroond geworden, twysfelen wy nogtans geenszins of men zal, den ongelukkigen toestand van onzestad en derzelve weynige middelen in

aendacht nemende, den gevraagden eertitel aen den voormelden verdienstelyken persoon wel willen vereeren.

Wy hadden ook gehoopt dat er van de fr. 58,911-64, die den Raed tot onderstand voor het bureel alleen, in de stedelyke begrooting voor het loopende dienstjaer had toegestaan, en welke, vereenigd met deszelfs inkomsten, eene ruymesom zoude hebben nagelaten. Doch onze voorziening heeft zich ongelukkiglyk niet mogen verwezenlyken. Gemeld arbbestuer is zoo als ul. weet nog verplicht geweest, van niettegenstaende, dat wy de 7000 francs door het gouvernement aen ons voorgeschoten, voor uytdeeling van soep hebben uytgegeven, een aanvullings-crediet van fr. 6,900-» voor het uytdeelen van brood te vragen.

Overigens en alhoewel dat wy alle vertrouwen in ons arbbestuer stellen; dat wy hunne moeyelyke taek naer waerde weten te schatten; dat wy overtuygd zyn, dat hetzelfde alle spaerzaamheyd zoekt te betrachten, en alleenlyk door het gebrek aen werk en de overgroote duerte der levensmiddelen die merkelyke sommen heeft moeten uytgeven, verhopende wy nogtans niettegenstaende het dezelfde bystand van 1817 voor 1818 inroep, dat het voor de opvolgende jaren minder onderstanden zal vragen. Doch waren wy hierover in onze verwachting bedrogen, dan zouden wy niet kunnen nalaten van hen onder het oog te brengen: Dat het aen de gemelde administratie even als aen ons bewust is, dat de stad zich in de onmogelykheyd bevindt van de bydragen der twee laetste jaren te vervolgen. Want indien die onderstanden moeten voortdueren, zoude men zich jaerlyks gedwongen vinden van, hetzy nieuwe belastingen of leeningen daer te stellen; waarvan het noodlottig gevolg zou zyn, dat het weynig getal van onze wel gegode burgers die de lasten moeten dragen om thans $\frac{1}{3}$ van onze bevolking als behoefstig te ondersteunen, onder dien zwaren last zoude moeten bezwyken.

Gevolgenlyk en ingeval wy in het vervolg alle de aanvragen tot onderstand van hun bestuer niet inwilligen, of aen te nemene middelen voorschryven, hopen wy,

dat zy onze handelwyze deswegens niet als eene weygering van vertrouwen of aenstootende en tegenkantige bemoeienis zullen beschouwen, maer dezelve zullen toeschryven aen de noodwendigheden, die ons, hoe ongaerne ook, gebieden, om van de minst bezwaardste middelen gebruyk te maken.

Godshuizen.

BESTUER.

Het bestuer bestaet even als dat van het bureel van weldadigheyd uyt vyf leden en eenen secretaris. De leden worden ingevolge de wet door den gemeenteraed aangesteld, terwyl het bestuer zynen secretaris noemt.

Roerende en onroerende goederen.

De roerende goederen van al de gestichten van de godshuizen bestaen uyt chynsen, renten en obligatiën op byzonderlingen, gemeenten en op den staet, gevende een jaerlyksch inkomen van ongeveer fr. 5000-». Dezelve hebben ook verscheydene obligatiën op de bank van Weenen, waarvan sedert 1794 geenen interest meer wordt betaeld.

Deszelfs onroerende goederen bestaen uyt 10 hoeven of hovenierderyen, 105 wooningen, eenige bosschen en heyden, gevende een jaerlyksch inkomen van omtrent de fr. 12,000-»

Giften en legaten.

De godshuizen hebben sedert ons laetste verslag een legaat van wylen den heer J. De Gottal, bestaende in twee akkers, ten voordeele van het jongensweeshuys verkregen.

Aenkoopingingen, verkoopingingen en mangelingen.

Eene enkele verkooping van onroerende goederen, het pothusken, is er in dit jaer ingevolge bemagtiging geschiedt, en welke zeer voordeelig voor de godshuizen is geweest.

Onlangs heeft men zekeren wel gelegen grond tegen het begynhof voorwaardelyk aengekocht en waer voor te wetlige goedkeuring is gevraagd geworden. Men heeft geene mangelingen gedaen.

Afleggingen en aenleggingen van kapitalen.

De wederschietsing der kapitalen worden op nieuw op eene regelmatige wyze aengelegd.

Comptabiliteyt.

De comptabiliteyt wordt van jaer tot jaer op eene betere en geregeldere wyze gehouden.

Opgaef der weezen.

Het getal kinderen in het jongensweeshuys onderhouden beloopt op 12, en in het meysjens weeshuys op 26.

Opgaef der verzorgde zieken in het gasthuys.

Sedert ons laetste verslag heeft men in het gasthuys alhier 574 verschillende zieken, welke meest alle aen onze stad toehooren, verzorgt. Deze verzorging geschiedt door 18 gasthuysnonnen, welkers diensten men niet genoeg kan pryzen.

Den onderstand welken de stad jaerlyks aen het gasthuys toekent, bedraegt fr. 1,900-.

Overigens verdient de bestiering der godshuizen by aenhouding eene dankbare en lofweerdige melding.

In ons verslag van het verledene jaer, uyteden wy het verlangen dat de gemelde bestiering het haer tot eene eer zoude rekenen van het zoo verre te brengen, dat zy niet meer zoude verpligt zyn om onderstanden voor de weezenhuizen aen de stad te vragen, en deze gestichten met hunne eygene middelen in het vervolg zouden doen bestaan en bloeyen.

Nogmaels doen wy denzelfden wensch, en alhoewel men voor het loopende jaer andermael aen die gestichten onderstanden heeft verleend, durven wy hopen dat

de genoemde bestiering den financielen toestand der stad in 'rype overweging nemende, zal beseffen, dat het onmogelyk is geworden van nog onderstanden aen hun te kunnen toestaen. Derhalve vertrouwen wy, dat zy alle uytgaven die uytgesteld kunnen worden, zullen verschuyven, en zelfs, dat de onderscheydene gestichten der godshuizen wegens hunne behoeften, des noods; zich onderling zullen onderschragen en bystand verleenen.

Bedelaers-werkhuys.

Het getal bedelaers die de stad te Hoogstraten heeft te onderhouden is dit jaer nog vermeerderd. Dit getal beliep op 1 July jl. tot 50 en op dezelfde tydstoppen, te weten: in 1846 tot 27 en in 1845 slechts tot 12.

Sedert eerstgemeld tydstop zyn er nog 5 andere bedelaers, welke tot deze stad behooren, naer genoemd gesticht overgevoerd.

Wy zullen andermael verpligt zyn een aenvullingscrediet te vragen, vermits de hier voor toegestane som ontoereykend is.

Het is niet in onze gemeente alleen maer in geheel het land dat de bedelary steeds blyft aengroeijen, en derzelver beteugeling wordt van dag tot dag moeyelyker, doordien dat byna alle de provinciale bedelaers-werkhuizen ontoereykend zyn geworden. Gevolgentlyk en om de bedelary te beteugelen ware het te wenschen 1° dat den onderhoud der bedelaers ten laste van den staet plaats had, al was men zelfs verpligt hier voor de opcenten op de accynsen en de in- en uytgaende regten te verhoogen; aengezien men hedendaegs niet streng genoeg tegen de bedelary kan handelen, om redenen: dat deze in het bedelaers-werkhuys zynde ten laste van de gemeente alwaer zy hunne hulpwoonst hebben, vallen, en van welken last zich iedere stad en gemeente zoo veel mogelyk zoekt te ontslagen, hetgene het loffelyk doel om de bedelary te beletten, verlamt, en 2° dat het staetsbestuer begon met het aenkoopen van eenige vage gronden in de Kempen en aldaer eene inrigting stichte,

alwaer men alle de veroordeelde bedelaers of landloopers in staet om te werken overzond om de heyden te ontginnen. Wanneer het staetsbestuer in ons gevoelen mogt deelen, gelooven wy te kunnen voorzeggen, dat buyten en behalve dat het koningryk er, voor wat het zedelyke betreft, veel by zoude winnen, men ook hier van eenen goeden uytslag zoude bekomen, wel te verstaen wanneer men de bedoelde inrigting onder het opzigt stelde van persoonen, welke de opbrengsten van den grond en de daertoe benoedigde bebouwing kenkende, hunne ondervinding met deleerstelling of bespiegelende kennis (theorema) ten nutte zoude kunnen te werk stellen.

Titel V.

EEREDIENST.

Het getal wereldlyke geestelyken in onze stad beloopt op 19. De parochiale kerk van St. Pieter wordt bestierd door eenen Pastoor. (Deken) en vier Onder-Pastors, waarvan den jongsten op de zon- en feestdagen te Severdonck den godsdienst verrigt. Nog vier andere geestelyken doen gewoonlyk in de zelfde kerk de goddelyke diensten; enen van deze doet dezelve ook in het gevangenhuys. In het gasthuys worden de goddelyke diensten door eenen Pastor tot dat gesticht behoorende verrigt. Dezelve worden op het Beggynhof door eenen Pastor en toegevoegden geestelyken in de kerk aldaer gedaen, terwyl gemelde diensten in de onlangsgeopende kerk van de kanonikerssen van het Heylig Graf (de oude Paterskerk) door eenen anderen Priester worden verrigt.

Aen de bykerk (succursale) te Oud-Turnhout, is eenen Pastor en Onder-Pastor toegevoegd, en in de kapel van St. Job te Schoonbroeck verrigt eenen kapellaen den dienst van Pastor.

Er zyn twee geestelyken in onze stad die door hunnen hoogen ouderdom geene mis meer celebreren.

De kerkfabrieken te Oud-Turnhout en te Schoonbroeck, genieten slechts te zamen eenen onderstand van de stad van 425 franken.

Kloosters en geestelyke corporatiën.

Er bestaen in onze stad vier geestelyke corporatiën, namelyk: de gasthuysnonnen, de kanonikerssen van het heylig Graf, de beggynen en de Jesuieten, welke laetste de goddelyke diensten in de kapel van St. Joseph verrigten.

Titel VI.

OPENBAER ONDERWYS.

Lager onderwys.

LAGERE HOOFDSCHOOL.

Wy hebben even als in het verledene jaer, van geene veranderingen in het onderwyzend noch in het besturend personeel der lagere hoofdschool melding te maken. Deze inrigting blyft ook by voortdoring ten volle aen het doel dat men er van heeft verwacht, voldoen.

De onderwyzers in dezelve, leggen hun ook byzonder toe, om het in deze school verpligtend onderwys, als: 1° de godsdienst en zedekunde; 2° het lezen; 3° het schryven; 4° de fransche en vlaemsche tael; 5° de rekenkunde en het metriekstelsel van maten en gewigten; 6° het teekenen, voornamelyk het lynteekenen, het landmeten en de andere toepassingen der oefenende meetkunst; 7° Eenige kennis der natuerlyke wetenschappen, toepasselyk op de voorwerpen van dagelyksch gebruik; 8° de toonkunst en 9° de beginselen der aerdryksbeschryving en der geschiedenis, en voornamelyk der aerdryksbeschryving en der geschiedenis van België, traspgewys en by afwisseling aen de scholieren volgens hunne geestvermogens aen te leeren.

Ook worden er de grondbeginselen van de hoogduytsche tael en de algebra of stelkunst onderwezen. Met deligchaemsoefening heeft men eene proefgenomen.

Alhoewel de stad tot nu toe deze school, behalve de toelage van het gouvernement en de levering der

lokalen, nog met geldelyke onderstanden moet onderschragen, hetwelk ten aenzien van haren slechten financielen toestand, als bezwarend kan worden aenzien, moet men echter niet nalaten van deze school als eene van de nuttigste inrigtingen der stad voor onze jongheyd te beschouwen. Te meer dat dewyl deze jongheyd eens de grondregels van het hoog lager onderwys kennende, in staet zyn, om met gemak in hoogere scholen merkeleyke en uytmuntende bevorderingen te maken.

Gemeente lagere scholen.

Onze gemeente scholen in de stad, te Oud-Turnhout, te Severdonck en te Schoonbroeck, ten getalle van vyf worden dagelyks meer en meer bygewoond. Ook trachten al de onderwyzers door eene goede en godsdienstige leerwyze de leerzucht hunner scholieren op te wekken, ten eynde eens nuttige leden in de verschillende standen van de maetschappy te kunnen worden. De voormelde scholen zyn ook alle van de benodigde meubelen voorzien.

In de stads kostelooze school, waer geen betalende leerlingen zyn aengenomen, onderwyst men 211 behoefte kinderen.

In de school van den heer		
II. Verschueren, onderwyst		
men kosteloos	17	id.
Te Oud-Turnhout	55	id.
Te Severdonck	40	id.
En te Schoonbroeck	7	id.

Zamen 500 id.

Uyt welk getal men kan afleyden dat wy ten vollen aen het doel der bestaende wetsbepalingen over het lager onderwys trachten te beantwoorden.

Byzondere lagere scholen.

De leerwyze in de twee byzondere lagere scholen voor de meysjes in onze stad bestaende, heeft ook sedert

korte jaren eene groote verbetering ondergaen. En behalve de betrachtting om de jonge meysjes de godsdienst en zedekunde in te prenten, wedyveren de meesteressen zich tevens om het lager onderwys op den zelfden voet en hoogte als in de andere gemeente-scholen te geven.

Bewaerscholen.

Het getal bewaerscholen voor de kleyne kinderen beloopt in onze stad tot 15. De meesteressen dezer scholen bewyzen in het algemeen enen grooten dienst aen de ouderen, aengezien dat deze laetste door deze inrigtingen, zonder kommer voor hunne kinderen, in hunne gewoone bezigheden niet worden belet.

× *Zondagscholen.*

De in onze stad bestaende zondagscholen verdienen by voortdoring den grootsten lof, en geven aen omtrent de 500 meysjes en 250 jongens de gelegenheyd om de grondbeginselen van een godsdienstig en zedekundig lager onderwys aen te leeren. Wy kunnen derhalve ook niet genoegzaam den belangloozen yver pryzen van onze achtbare Geestelyken, alsmede dien der persoonen welke aen de bestiering en het onderwys van de zondagscholen toehooren.

Onderwyzend personeel.

Het personeel van de ondersteunde en gemeente scholen, bestaet voor : 1° de Gouvernements lagere hoofdschool, uyt enen opperopziener hoofdonderwyzer, uyt twee onderwyzers, enen ondermeester, enen Geestelyken belast met het godsdienstig onderwys, en enen muziekmeester.

En 2° dat van de lagere scholen uyt vyf onderwyzers en twee ondermeesters.

Jaerwedde der onderwyzers.

De toegestane jaerwedden voor de onderwyzers beloopt :

1° Voor die van de Gouvernements lagere hoofdschool op	fr. 6,500-»
2° Voor de stads kostelooze school op	» 1,505-»
3° Voor die (genaemd school Verschueren)	» 450-»
4° Voor de school te Oud-Turnhout op	» 525-»
5° Voor die te Severdonck op	» 525-»
En 6° voor die van Schoonbroeck op	» 270-»

Schoollokalen.

Alle de schoollokalen, behalve de school van Severdonck, welke aen de stad niet behoort, zyn in goeden staet.

Onderstanden voor het lager onderwijs.

De onderstanden door onze stad ten voordeele van de lagere scholen in 1847. verleend, hier in begrepen de jaerwedde der onderwyzers bedragen fr. 5,805-57.

De provincie heeft eene bydrage van fr. 890-57 toegestaan. In 1846 was deze bydrage slechts fr. 285-».

De Gouvernements lagere hoofdschool geniet van de stad, buyten de lokalen, 1500 franken.

Middelbaer onderwijs.

Het Geestelyk genootschap, dat het kollegie van wylen den heer De Nef heeft voortgezet, blyft met onderscheydenheid aen het ons voorgestelde doel beantwoorden.

Gemeld kollegie is gedurende het schooljaer 1846-1847 door meer dan 150 studenten, die in het algemeen veel voortgang doen, en waer onder men ongeveer 90 vreemdelingen telt, bygewoond.

Er zyn by hetzelfde zes professors, en de verschillende vakken van het middelbaer onderwijs, namelyk: de latynsche, grieksche, fransche en vlaemsche talen; de rekenkunde, de algebra of stelkunst; de algemeene en Vaderlandsche geschiedenis; de aerdrykskunde, enz. worden er onderwezen.

Overigens is de gemaekte overeenkomst met het

gemeld Geestelyk genootschap dd. 18 december 1846 op 24 july jl. door de bestendige Deputatie van den provincialen Raed goedgekeurd.

Byzondere kostscholen.

De byzondere kostschool voor meysjes alhier, door de Kanonikerssen van het heylig Graf gehouden, neemt van jaer tot jaer toe, en het onderwijs aldaer gegeven wordende, strekt ons voor nog eene grootere uytgebreydheid tot waerborg.

Titel VII.

SCHOONE KUNSTEN, WETENSCHAPPEN EN LETTEREN.

De zilveren cerpenningen, die wy nu sedert vyf jaren van het Gouvernement hebben ontvangen voor de leerlingen der teekenschool, die zich het meest onderscheyden, blyven by voortduering een byzonder goed uytwerkseel veroorzaken. De gemelde teekenschool wordt gewoonlyk door omtrent de 150 leerlingen bygewoond. Dezelve school heeft ook sedert haer bestaen op verschillende personen van den gemeenen burgerstand eenen goeden invloed gedaen, en hun tot zeer goede ambachtslieden bevorderd.

Byzondere verzamelingen van kunstvoorwerpen en oudheden.

Wy hebben in onze stad twee byzondere kabinetten, door de heeren Van Genechten, voorzitter van de regtbank, en J. C. Van Hal, rentenier, verzameld.

Dat van den heer voorzitter Van Genechten, het voorname, verdeeld zich als volgt:

A. In Romeynsche en Gauloisehe oudheden, lykbusen, amphores, vazen, graflampen, traenfllesjes, dolken,

moordpriemen, enz. enz.; waarvan de meeste door den eygenaer te Nymegen en zelfs in de Kempen zyn ontgraven.

B. Oude meubelen van de middeleeuw en der hervorming, Japonische en andere porceleynen, Vinetisch glas, cristal en geschilderde glazen, ivooren, ingelegd schrynwark, enz. enz.

C. In een kastje, inhoudende penningen en geldstukken van de Romeynen en van de Gaulen, van de middeleeuw en van de hervorming voor wat België betreft, Fransche, Hollandsche en Engelsche penningen en geldstukken.

D. In een boekzael, bevattende eenige merkwaardige en gezochte werken.

En E. In eenige schilderyen, *autographes* en eenige *manuscripts*.

Zeer dikwyls bezoeken de vreemdelingen deze liefhebbery verzameling en den genoemden heer voorzitter ontvangt dezelve altoos met genoegen.

Dat van den heer J. C. Van Hal bevat ook verschillende voorwerpen van kunst en oudheyl, doch is minder belangryk.

Muzick-geuooschappen.

De twee muziek-geuooschappen van onze stad zyn :

De eene onder de benaming van *de Harmonie van Turnhout*, bestaet sedert 1806, telt 40 spelende leden, en ruym 80 familiën maken als eerleden hier van deel. En de andere onder de benaming van *de Harmonie van Ste Cecilia*, welke sedert 1855 is opgerigt, heeft omtrent 55 spelende- en 190 eere-leden.

De beyde geuooschappen bevorderen hun van jaer tot jaer merkelyk in de muziekkunst.

Letterkundige geuooschappen.

Het Vlaemsch letterkundig geuooschap *DE DAGERAED*, dat sedert 1845 in onze stad bestaet, heeft met zyne correspondenten ruym 50 leden. Zeer verdienstelyke

schryvers uyt België en Holland, namelyk : professor Mertens, Hendrik Conscience, Theodoor Van Ryswyck, Hoogeveen-Sterk, Pr. Van Duyse, Blicck, Avontroodt, Steeckx, Delgeur, Snieders junior, Heremans, Van Straelen, doctor Wapp, Josué Witz, enz. enz. maken hier van deel.

Gemeld geuooschap zal in 't kort een dichtbundel uytgeven, dat door historische en prosaische werkjes zal worden opgevolgd.

Titel VIII.

GEZONDHEYDS BEHOEDMIDDEL (HYGIËNE) EN OPENBARE GEZONDHEYDS GESTELTENIS.

Geneeskundig personeel.

Het geneeskundig personeel van onze stad, bestaet uyt vyf medecyne doctors, dry heelmeeesters-vroedmeesters, vier apothekers en twee vroedvrouwen. Twee medecyne doctors, een heelmeeester en twee vroedvrouwen zyn in hunne respectieve hoedanigheyl voor den dienst van den armen aengesteld.

Openbare gezondheyls gestellenis.

De openbare gezondheyls gesteltenis is in onze stad zeer voldoende, en geene kwaedaerdige ziekten hebben dit jaer alhier geheerscht.

Koeypokinenting.

De koeypokinenting wordt in onze stad door alle weldenkende personen naer waerde geschat. Wy verpligten ook onze lagere volksklas, welke de weldadige uytvinding van Jenner in geen aendacht nemen, wanneer zy hunne kinderen in de stads kosteloze school

willen doen onderwyzen, van te toonen, dat hunne kinderen zyn gevaccineerd geworden. Ook aenzoeken wy dikwyls onze ingezetenen van de koeypokinënting niet te verwaerloozen.

Zindelykheyd der straten.

Onze straten binnen de stad worden zonder kosten voor dezelve, zeer zindelyk gehouden, en zyn nooyt door slyk of vuyligheyd besmeurd, door dien dat hetzelfde door onze lagere volksklas dagelyks wordt byeen verzameld, hetzy om aerdappelen te kunnen planten of om het als mest te verkoopen.

Gymnastique of ligchaems-oefeningen.

Met dit onderwys heeft men, zoo als onder den titel openbaer onderwys, betrekkelijk de gouvernements lagere hoofdschool heeft gezegd, in het afgeloopen schooljaer eene proef genomen, en men is voornemens dien tak van onderwys in het programma dier school te begrypen.

Begravenissen.

De begravenissen worden alhier, ingevolge de bestaende wetsbepalingen op het gemente kerkhof, dat ongeveer 1000 meters van de stad is gelegen, gedaen. Het voormeld kerkhof is reeds langs den oosten, zuyden en westen kant door eenen muur omtrokken, en wy zullen een crediet vragen om den noorden kant van hetzelfde gedeeltelyk te doen bemueren.

Rampen en ongelukken.

Wy hebben geene rampen noch byzondere ongelukken dan twee kleyne huysbranden, welke spoedig zyn gebluscht geworden, te betreuren gehad. Nogtans zyn er twee persoonen by ongeluk in de Vaert verdronken.

Titel IX.

**OPENBARE VEYLIGHEID, JUSTICIE EN
GEVANGENHUIZEN.**

Inrigting en personeel, ordonnanciën en reglementen.

Het personeel van onze policie bestaet uyt eenen kommissaris van policie, eenen brigadier-veldwachter, vyf veldwachters, vier keurmeesters en acht nachtwakers. De verandering, welke in dit personeel sedert ons laetste verslag hebben plaets gehad, zyn de volgende, te weten:

Den genaemden Josephus Van den Bergh, is als veldwachter in vervanging van wylen J. B. Jansen genoemd geworden, en Martinus Goris, Ferdinand en Francus Van Bladel zyn als nachtwakers aengesteld. De plaets van stads-sergent is vernietigd geworden.

Aenhoudingen, misdaden en overtredingen.

Onze policie heeft sedert october 1846, 14 aenhoudingen gedaen en er zyn 179 misdaden geschiedt. Ook heeft de gemelde policie sedert gemeld tydstip 92 overtredingen geconstateerd.

Zelfmoorden.

Wy hebben dry zelfmoorden te betreuren gehad. Twee persoonen hebben zich verdronken en eenen heeft zich verhangen.

Gevangenhuis.

Den dienst van het burger en militaire gevangenhuis wordt by volharding op eene zeer voldoende wyze verrigt.

*Hulpmiddelen tegen brand.***A. REGLEMENTAIRE BEHOEDINGS BESCHRIJINGEN.**

Ons brandreglement heeft tot nu toe het voorgestelde doel bereykt, en de ondervinding heeft nog geene wyzigingen van derzelver beschikkingen erlangt.

B. VERZEKERINGS MAETSCHAPPYEN.

Er zyn in onze stad negen byzondere agentschappen van de navolgende Belgische maetschappyen, als van : de Algemeene Verzekering, de Vereenigde Eygenaren, op premien, S' Michiel, de Vereeniging, den Belgischen Leeuw, de Securitas, de Schelde, de vyfde Maetschappy van Antwerpen en den Rhyu. Slechts eene Fransche maetschappy heeft alhier eenen agent.

VERZEKERDE HUYZEN.

Meest alle de huizen en namelyk de gebouwen aen de stad en de liefdadige gestichten toebehoorende, zyn tegen den brand verzekerd.

C. STADSPOMPIERS.

Het personeel voor den dienst onzer brandspuyten bestaet uyt eenen opperbrandmeester, vier wyk-brandmeesters, 22 pompiers en 11 geaffecteerden. Alle deze personen zyn, behalve de wykbrandmeesters, door de stad bezoldigd.

Sedert ons laetste verslag, hebben de genaemde Joannes Van Dooren en J. B. Goossens, twee overledene pompiers vervangen.

Ook blyft er in den dienst der pompiers veel orde en regeltucht heerschen.

D. HULPMATERIEEL.

Ons hulpmaterieel, dat zeer goed in regel is, bestaet uyt zes brandspuyten, gevende te samen 11 hectoliters

water per minuet, eenen wagen met alle de toebehoortens, als : lederen en houten emmers, lanternen, zagen, koorden, haken, redzak en vyf ladders, hebbende eene lengte van 40 tot 70 voeten, enz. enz.

Paspoorten.

Sedert ons laetste verslag hebben wy slechts vyf paspoorten afgeleverd; maer wy hebben 200 reysbladen aen behoefte werklieden dezer stad, om elders werk te zoeken, afgegeven, en welke personen reysgeld hebben bekomen.

Zakboekjes voor werklieden en dienstboden.

Sedert den 1^{en} april 1846 hebben wy 690 zakboekjes afgegeven.

Aenplakking. — Openbare roepers.

Een enkelen persoon van onze stad vervult deze plaetsen.

Titel X.**BURGERWACHT. — MILICIE. — GARNIZOEN.***Burgerwacht.*

Alhoewel de burgerwacht (garde civique) alhier slechts met den naem bestaet en geenen dienst doet, heeft men aen dezelve nog altoos en jaerlyks eene bydrage moeten verleenen, die zonder het minste nut wordt uytgegeven.

*Milicie.***BEPAELD AENDEEL.**

Het bepaeld aendeel voor onze stad, dat voor 1846 op 52 was vastgesteld, is voor het loopende jaer het

zelfde gebleven. Het getal der ingeschreven lotelingen, dat in 1846 op 150 beliep, is dit jaer 152 geweest. Er zyn geene wederspanningen geweest.

Gevolg der bewerkingen van den milicie-raed.

Voor onze stad hebben er twee zittingen van den milicie-raed plaats gehad.

Getal en redenen der vry- en uytstellingen.

Er zyn 31 lotelingen, welke dienstpligtige nummers hadden, door den voornoemden raed voor broeders in dienst, ligchaems gebreken en kleynheyd, het zy tydelyk of teenemael vrygesteld.

Er is geen een reklacm van beroep by de bestendige Deputatie van den provincialen Raed geschied.

Trap van onderwys der lotelingen.

Slechts $\frac{1}{3}$ van de lotelingen van dit jaer kunnen lezen en schryven, en omtrent de helft kan alleenlyk lezen, terwyl de overigen geen hoegenaemd onderwys hebben genoten.

Garnizoen. — Casernement.

Ons garnizoen bestaet slechts uyt 1 luytenant, 2 onderofficiers, 2 korporacels en 30 soldaten.

Titel XI.

OPENBARE BELASTINGEN.

Grondbelasting.

KADASTER.

Het kadaster, welkers nuttigheyd dagelyks meer en meer wordt erkend, wordt in onze stad in goede orde gehouden, en alle inlichtingen worden aen de belang-

hebbenden op eerste verzoek gegeven. Sedert 1857 zyn er ruym 12,000 mutatiën geschied.

Het getal artikels der moederrollen dat in genoemd jaer op 1127 beliep is thans tot 2180 vermeerderd.

Opbrengst.

Den opbrengt der grondbelastingen van onze stad voor het loopende dienstjaer bedraegt fr. 40,759-99, hebbende een inkomen van fr. 296,072-90 tot grondslag. De *marc le franc* is 15,76695.

Personele belasting.

Onze stad telt 927 belastingschuldigen.

Bedrag der kohieren.

Het gezamentlyk bedrag der kohieren beloopt op fr. 28,675-90.

Huerwaerde.

De belastbare huerwaerde volgens de kohieren is fr. 119,469-»

Deuren en vensters.

Er zyn in onze stad 7,017 deuren en vensters aen de belasting onderworpen, te weten : 1,990 à rato van fr. »-84 $\frac{80}{100}$ en 5,027 aen fr. 1-06.

Haerdsteden.

Men telt in onze stad 1456 haerdsteden die belasting geven, te weten : 507 aen fr. »-85, 644 aen fr. 1-59 en 285 aen fr. 5-71.

Mobilair.

Het mobilair is voor eene som van fr. 450,504-» in de kohieren begrepen.

Dienstboden.

232 Dienstboden betalen belasting, te weten :
29 fr. 6-56, 176 fr. 8-48 en 47 fr. 14-84.

Paerden.

Er zyn in onze stad slechts twee paerden van weelde,
en 49 andere waer voor men belasting betaelt.

De belasting op de paerden is op den volgenden voet
verdeeld, te weten : 20 aen fr. 10-60, 29 aen fr. 15-
en 2 aen fr. 42-40.

Patentregt.

Men telt in onze stad voor het loopende dienstjaar
945 patentpligtigen, betalende fr. 9,625-75.

Gemeente en provinciale belasting op de honden.

Door de provinciale belasting op de honden, is die
van de gemeente, welke vroeger hier bestond, afgeschaff
en waer door onze stad een jaerlykseh inkomen van
meer dan 700 franken heeft verloren. Naer aendeel
 $\frac{4}{3}$ in de provinciale belasting kan men op ongeveer
500 franken berekenen.

Titel XII.**OPENBARE WERKEN.***Groote wegen en straten.*

De groote wegen en straten op ons grondgebied zyn
dit jaer goed gemaekt en onderhouden. Deze werken,
waer voor men meer dan 5000 fr. heeft uytgegeven,
zyn alleen door persoonen, welke door het armbestuer
moesten worden ondersteund, uytgevoerd.

Stadspullen en pompen.

Onze stadspompen zyn alle in enen voldoende
staet. Wy hebben ook dit jaer den bornput in de Otter-
straet door eene pomp doen vervangen, en zullen in
het toekomende jaer ook eene pomp doen plaetsen op
den bornput in de Potterstraet, welken nog den eenig-
sten is die er in onze stad bestaet.

Openbare verlichting.

De verlichting der stad, die zekerlyk nog te verlangen
overlaet, is nogtans sedert eenige jaren merkelyk ver-
beterd, doch den ongunstigen financielen toestand
gebiedt ons, jaerlyks, en niet in eens, hier voor
merkelyke sommen uyt te geven.

*Rivieren en Waterloopen.***ZUYVERING.**

Alhoewel de kuysching der rivieren en waterloo-
pen dit jaer tamelyk en beter dan in de vorige jaren is
geschied, laet dezelve nog te verlangen over.

Wy hadden gehoopt dat onze herhaelde aanbevelin-
gen, te meer, dat door de langdurige droogte byna
alle de waterloopen droog waren, den gewenschten
uytslag zouden hebben gehad; doch men kan van
sommige persoonen nooyt eene goede kuysching, dan
onder bedreyging, van ex-officio voor hen te werken,
verkrygen. Wy moeten het herhalen, dat het waerlyk
te bejammeren is, dat men hiervan het algemeen nut
niet genoegzaam schynt of wilt begrypen. Zelfs dat men
by voortdoring nog altoos belanghebbenden vindt, die
om eenige daggelden te besparen, de werken van ver-
betering, die men voor den afloop der waters wil daer-
stellen, door hunne onvoldoende medewerking helpen
verlammen.

Overstromingen.

Ten gevolge van het droog jaer, hebben wy geene overstromingen gehad. Nogtans is het algemeen bekend, dat byna alle de rivieren, niet alleen in onze gemeente, maer in geheel de Antwerpsche Kempen te smal en outoereykend zyn geworden, doordien dat de menigvuldige opbrekingen van heyden, aen dezelve meer dan het drydubbel van het water dan voor dezen doen dragen.

Buyten en behalve dat zy door hunne smalte dikwyls overstromingen op de beste en langbebouwde gronden veroorzaken, beletten zy ook dat er honderden hectaren leege gronden, die het beste voor den landbouw valbaer zyn en een gelukkige uytkomst beloven, by gebrek aen eene voldoende afwatering tot moeras of turfvelden blyven verwezen, en om zoo te zeggen, weynig voordeel aen de eygenaers en het land en geen nut voor het volk kunnen opbrengen.

Verder zoude het ons dunkens te verlangen zyn, dat het reglement op de policie der onbevaerbare noch vlotbare wateren werd gewyzigd, en namelyk dat men de tydstoppen der jaerlyksche ruyming aen de bevoegdheid der gemeente besturen overliet, alsmede dat men deze ruyming *ex-officio* deed bewerken, en waervan men de kosten by middel van een byzondere kleyne belasting, welke de kadastrale *revenu* van alle de aenpalende gronden tot grondslag zoude hebben; zoude bestryden. Met dit te doen zoude men altoos goed de kuysching kunnen verrigten, en de gemeente besturen zouden nooyt van onbillyke strengheyd worden beschuldigd.

Eyndelyk zoude het ook te verlangen zyn, dat men eene strengere waackzaamheyd over de watermolens en andere sluyzen op de rivieren gevestigd, die in het algemeen veel nadeel aen de afwateringen toebrengen, deed uytoefenen, als mede dat de legislatie eenen algemeen regel over de verbreeding der rivieren en over de afbreking der watermolens en sluyzen; waer zy den afloop der wateren kunnen belemmeren, daerstelde.

Casernen.

Ten gevolge van de goedkeuring der overeenkomst, waer van onder de afdeeling middelbaer onderwijs is gewag gemaakt, zullen wy eenige plaetsen in het gemeente huys in de Warandestraet tot het casernerien van ons kleyn garnizoen doen inrigten, en zullen ook kortelings het plan hier van, als mede de aanbestedings conditiën aen uwe goedkeuring onderwerpen.

Onderhoud en verbetering der gemeente gebouwen.

Geene nieuwe werken hebben er dit jaer plaets gehad, en wy hebben ons uyt hoofde van den ongunstigen toestand onzer financiën, met den onderhoud moeten bepalen.

Byzondere bouwingen.

Er zyn geene byzondere gebouwen in onze stad dit jaer gemaakt geworden, en de beschikkingen van ons bouwreglement worden regelmatig nagekomen.

Titel XIII.**LANDBOUW.***Hoedanigheyd en opbrengsten van den grond.*

De hoedanigheyd van den grond is onder ons grondgebied dusdanig verschillend, dat het zeer moeijelyk is om dezen op te geven en vergt ook volgens zynen aard eene byzondere bebouwing. Onze leege gronden die meest kleyachtig zyn, bevatten ook veel *alumine* en *humus* en zyn, wanneer dezelve met de *silex* (zandachtige gedeelte) gemengd zyn, de vruchtbaerste. Deze worden ook alhoewel zy eene grootere bewerking vergen, altoos boven onze hooge zandachtige landen, namelyk voor het winnen der zomer vruchten, geacht.

De opbrengsten van onze gronden bestaan namelijk voor den winter- of harden oogst uyt koren. Echter begint men zich meer toe te leggen op de winning van tarwe en koolzaed. Den zomer- of weeken oogst bestaat uyt : haver, boekweyt, aerdappelen en eenige zomer garst.

De voederplanten die hier het meest worden gewonnen, zyn : het hooy, de klaver, de speurrie en de rapen of rube.

Deze opbrengsten welke nog steeds door de meerdere bewerking des gronds vermeerderen, zouden nog veel merkelyker worden, wanneer het mest, de steun des landbouws, in het algemeen aen onze landbouwers niet ontbrak, of wanneer deze meerder verschotten konden doen om dit aen te schaffen en huone gronden beter te behouwen.

De landbouw blyft ook steeds door de hooge pryzen der granen bloeijen, en daer de genegenheyd tot den zelfen meer aengroeyt, wordt hy ook jaerlyks meer uytgebreyd; uytbreyding welke, wy vertrouwen het, den zytak der Kempische Vaert op onze stad zal blyven bevorderen.

De andere opbrengsten van minder belang, bestaan op de hooge gronden uyt dennen of masten hout, terwyl de betere gronden met schaerhout en boomen worden beplant. Evenwel heeft men in onze gemeente nog ruym 5400 hectaren heyde en onbewerkte gronden.

Staat van den oogst.

Den oogst is dit jaer in het algemeen, in hoedanigheyd en opbrengst buyten gewoon goed geweest.

De voederplanten hebben echter ruym een derde minder opgebracht, terwyl de aerdappelen, namelijk de late en fyne soort, welke wederom het meest op de leege en zware gronden door de ziekte, doch minder dan het vorig jaer, zyn aengerand, slechts de 2/3 gedeelte van een gewoonlyk jaer zullen opbrengen.

Opbrengsten.

Men berekend dat de navolgende granen per hectare middelmatig in onze gemeente hebben opgebracht, te weten :

1° De tarwe 20 hectoliters, 2° het koren (rogge) 22 1/2 hectoliters, 3° de zomer gerst 33 hectoliters, 4° de boekweyt 20 hectoliters, 5° de haver 45 hectoliters en 6° het koolzaed 20 hectoliters.

Beplantingen en ontginningen.

Er zyn sedert ons laetste verslag geene merkwaardige beplantingen of ontginningen door byzonderlingen gedaen, en dezelve hebben zich by kleyne oppervlakten bepaeld. Echter is men sedert eenige dagen bezig om op omtrent 75 hectaren van den stads eygendom, genaemd den Liermanssteert, voor rekening van het Gouvernement, de toebereydende werken te maken om deze gronden te bewateren en tot kunstbeemden te veranderen. Reeds worden er verschillende van onze ingezetenen, die door gebrek aen werk veel hebben geleden, hier aen gebezigd. Ook durven wy den besten uytslag van deze werken verhopen, en verlangen van harte, dat het Gouvernement, met in zyne poogingen hier en elders te gelukken, eenige ryke persoonen naer de Kempen zal trekken, die de begonne werken zullen voltoojen. En was men zoo gelukkig, dan zoude men behalve dat men den armen werkmans zoude bezigen, allengskens eene teelt van rundvee in deze streek kunnen verhopen, welke teelt boven de voordeelen, die deze aen de aenkweekers zoude geven, ook eene groote hoeveelheyd mest zoude bybrengen en de ontginningen doen uytbreyden.

Evenwel is het te voorzien, dat de wetsbepalingen over de ontginning der vage gronden noeh in onze gemeente of in de Kempen, het gewenscht oogwit zullen bereyken, door dien dat men in de Kempen de hier voor benooidigde fortuynen niet vindt die hiertoe

vereyscht worden. Derhalve zoude het te verlangen zyn, dat het Staetsbestuer begon om het gewenscht doel te bekomen van vage gronden in de Kempen aen te koopen, en den wensch die wy onder den artikel *Bedelaers werkhuis* hebben geuyt, in rype overweging nam.

Paerden en vee.

OPNEMING.

De algemeene opneming in de maend october van het verledene jaer gedaen, bewyst dat wy alsdan in onze gemeente hadden, te weten :

PAERDEN VAN INLANDSCH RAS.

Van 3 jaren en meer : 5 hengsten, 107 merriën en 226 ruynen.

Onder de 3 jaren, de veulens mede gerekend : 2 hengsten, 4 merrie en 15 ruynen.

PAERDEN VAN VREEMD OF GEKRUYST RAS.

Van 3 jaren en meer : 1 hengst, 11 merriën en 52 ruynen.

Onder de 3 jaren, de veulens medegerekend : 1 hengst en 5 ruynen.

Hoornebeesten.

Van 2 jaren en meer : 10 stieren voor den springdienst 72 stieren en andere ossen en 1758 koeijen.

Boven de 3 maenden en onder de 2 jaren : 25 jonge stieren, 57 jonge ossen, 597 veerzen en 405 kalveren.

Woldieren.

525 rammen, hamels en schapen van 1 jaer en meer en 165 id. van min als één jaer.

Verkens.

584 van 2 maenden en meer en 4 van min dan 2 maenden, 808 bokken, geysten en geystenlammeren, 1705 melkkoeijen.

Beesten in mesting.

57 hoornebeesten van 2 jaren en meer, 25 id. van 3 maenden tot 2 jaren, 29 kalveren, 1 schaep en 572 verkens van 2 maenden en meer.

Veeartsdienst.

Den dienst van den gouvernements veearts alhier, den heer Clerinx, is zeer voldoende, en de toelage van 500 franken, welke de stad ingevolge hare aengegane verpligting aen hem betaelt, wordt in vergelyking van de dienstbetooning welke hy aen onze laudbouwers bewyst, ten goede besteed. Ook hopen wy, dat onze landbouwers, hoe langer hoe meer, hun van de onge-diplomeerde en ongeleerde meesters (empiristen) zullen mistrouwen.

Titel XIV.

NYVERHEID EN KOOPHANDEL.

Nyverheyds inrigtingen.

Sedert ons laetste verslag hebben wy van geene hyzondere nieuwe nyverheyds inrigtingen gewagte maken.

Wy hebben er ook geene in onze stad die gevaerlyk of zeer ongezonder zyn.

Koophandel.

BEWEGING VAN ONZE VAERT.

Sedert de opening van den zytak der Kempische Vaert op onze stad, zyn er alhier 62 schuyten aengekomen

en gelost geworden. Deze schuyten hebben gezamenlyk aengebragt, te weten : 52,595 hectoliters steenkolen (gruys), 158,985 kilogrammen steenkolen in klotten, 11,292 hectoliters kalk, 4,250 schaliën en 610 hectoliters mest of Hollandsche assche. Hier van zyn er 5,462 hect. kalk, 854 hectoliters, 6050 kilogrammen steenkolen, als ook eenige hollandsche assche buyten ons grondgebied gevoerd.

Het grootste gedeelte van den kalk is voor den landbouw gebezigd. Den uytvoer langs de Vaert heeft zich tot nu toe bepaeld in een gedeelte steen, pannen en playey en in een nog al merkelyk getal maste sparboomen voor in de mynen te gebruyken.

Openbare vervoermiddelen.

Wy hebben in onze stad zes voerheden, waer van er wekelyks op vastgestelde dagen naer Diest, Leuven, Lier, Antwerpen, Brussel en vice-versa ryden. Twee diligentien die dagelyks van hier naer Antwerpen vertrekken en wederkeeren, en eene die den dienst op Diest doet.

Jaermerkten en merken.

Onze jaermerkten voortyds zeer vermaerd, worden weynig meer bezocht en hunne belangrykheyd verminderd ook grootelyks. Onze wekelyksche graenmerkt heeft ook veel verloren, en om dezelve in stand te houden, is het noodzakelyk geworden, dat het stadsreglement wegens de te heffene merktgelden worde gewyzigd. Wy zullen kortelings een ontwerp van reglement deswegens aen uwe goedkeuring onderwerpen.

Levensbehoefstens.

PRYS DER GRANEN.

Den middelbaren prys der granen per hectoliter, in het jaer 1846 op onze markt verkocht, is geweest voor:

De tarwe	fr. 25-47	17/28
Het koren (rogge)	» 19-11	7/15
De gerst	» 15-27	12/28
De bockweyt	» 15-42	32/32

Broodzetting.

Den middelbaren prys van het rogge brood is allhier in 1846 geweest 25 $\frac{12}{32}$ centimen per kilogram.

Regtbank.

Wy hebben geene afzonderlyke regtbank van koophandel. De regtbank van eersten aenleg allhier is met deszelfs betrekkingen belast.

Er bestaat ook geene koophandel kamer of beurs in onze stad.

Koophandel en Nyverheyds toestand, opschortingen en bankbreuken.

Den koophandel blyft by aenhoudenheyd, buyten de steenkolen en kalk, in onze stad verminderen, en het is te vreezen dat dezen nog jaerlyks zal verergeren, indien wy met den zoo lang gevraegden steenweg op Tilburg, niet worden begunstigd.

Onze stad die men voor de staetsverandering van 1850 als de stapelplaats van Noord-Brabant konde aenzien, heeft om zoo te zeggen alle verzendingen in die streek verloren. Ook is dezelve door zyne ligging, en van Noord-Brabant afgesneden zynde, door de nieuw gemaekte steenwegen in der Zuyder-Kempen om zoo te zeggen eene afgezonderde plaats geworden. En de bewooners van het laetstgemeld oord, die voortyds hunne benoodigde waren meest allhier kwamen aenkopen, gaen hun thans door de gemakkelyke communicatiën, die zy met de groote steden des lands verkregen hebben, aldaer voor een groot gedeelte voorzien. Zelfs is den handel welke onze plaats altoos met de omliggende gemeenten in de oost, noord en westelyke rigting gelegen heeft gehad, door de opgamelde communicatiën, en namelyk door den steenweg van Hoogstraten op Antwerpen en Lier gedeeltelyk verplacet.

Aengaende de nyverheyd blyft den kwynenden staet

waerin onze tykfabrieken, den voornaemsten nyverheidstak dezer stad, sedert eenige jaren verkeert, volharden, en het is te vreezen dat de genoemde fabrieken, welke steeds beroemd waren en vele huysgezinnen een bestaen opleverden, gansch te niet zullen gaen. De vreemde uylwegen die niet dan by middel van voordeelige handelstraktaten met de naburige landen kunnen worden wedergekregen, zyn alleen in staet om ze wederom eenigzins op te beuren.

Den uytvoer der kanten, die meest door de vrouwen en dochters van wevers worden bewerkt, en welke over twee à dry jaren redelyk goed werden verkocht en daer door de tykfabrieken nog eenigzins hadden ondersteund, is ook merkelyk verminderd en heeft de armoede in onze plaats zeer vergroot.

Onze dry fabrieken van gekleurd papier, etc. etc. die nog al een aanzienlyk getal werklieden bezigen, blyven even als de fabrieken van siamoisen en katonetten, welke laetste nogtans sterk tegen hunne mededingers van Vlaenderen moeten kampen, omtrent dezelfde verzendingen behouden.

De fabrikatie van onze zout- en zeepziederyen is nagenoeg dezelfde gebleven, terwyl de verzending van onze huydevetteryen en brouweryen grootelyks is verminderd.

Overigens hebben wy nogtans geene opschortingen of bankbreuken in onze stad te betreuren gehad, hetgene ons dunkens aen de zuynigheyd, de vlyt en den afschrik welke onze inwooners van gevaerlyke ondernemingen hebben, moet worden toegeschreven.

Ten slotte, myne heeren! leggen wy ter tafel tot UEd. narigt, ingevolge den zin der gemeente wet, het door ons opgemaekt ontwerp van destedelyke begrooting voor 1848, hetwelk wy aen uwe beraming onderwerpen.

Aldus gedaen en voorgelezen in de openbare zitting van den gemeente Raed der stad Turnhout, datum als boven.

Ter ordonnantie:

DEN BURGEMEESTER

DEN SECRETARIS

J. A. A. DIERCKX.

J. J. D. CAPET.